

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

 Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201308221316>

Author(s):	Borg, Sami
Title:	Puolueet, ehdokkaat ja äänestäjien valinnat
Main work:	Suomen europarlamenttivaalit
Editor(s):	Pesonen, Pertti
Year:	2000
Pages:	124-147
ISBN:	951-44-5598-3
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Political science
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201308221316

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

6 PUOLUEET, EHDOKKAAT JA ÄÄNESTÄJIEN VALINNAT

Sami Borg

Suomalaisten puolueiden suhtautumista europarlamenttivaaleihin määrittävät hyvin erisisältöiset seikat. Kaikentyypiset yleiset vaalit antavat aina mahdollisuuden sisäpoliittiseen keskusteluun, jossa puolueet tavoittelevat lisää kannattajia. Käytännössä puolueiden vähemmän tärkeiksi kokemat vaalit toimivat esikisoina tärkeämmille vaalikamppailuille. Esimerkiksi *European Journal of Political Research* -aikakauslehden numeroiden maakohtaiset huomiot eri vuosien EP-vaalien vaalikampanjoista osoittavat, että europarlamenttivaaleilla on ollut monasti juuri tällainen luonne. Ennen EP-vaalien aikaa Suomessa oli tavanomaista liittää tällainen leima kunnallisvaaleihin, riippuen myös paikallisvaalien ajoittumisesta suhteessa eduskuntavaaleihin.

Europarlamenttivaalien väitetylle “toissijaisuudelle” suhteessa kansallisiin valtiollisiin vaaleihin on hyviä perusteluja. Euroopan parlamentti ei ole toistaiseksi kohonnut merkittävään valtasemaan nykyisessä EU:ssa, ja myös EU-tason puolueiden vaikutus kansallisten puolueiden toimintaan omassa kotimaassaan on jäänyt sängen vähäiseksi. Kansalliset puolueet ovat käyneet Euroopan parlamentin vaaleja ensisijaisesti kansallisina vaaleina, joissa niiden käyttäytymistä ovat määrittäneet vaihtelevat kansalliset ja puolueiden sisäiset intressit. On ristiriitaista, että EU-kysymyksissä sisäisesti jakautuneiden kansallisten puolueiden on voinut olla jopa tarkoituksenmukaista välttää keskustelua EU-asioista erityisesti EP-vaaleissa, joissa puoluetta voisi uhata esimerkiksi

fraktioituminen tai jopa hajoaminen. Tätä asiaa tarkastellaan enemmän luvussa 8.

Sisäisen yhtenäisyyden ylläpito sekä sisäpoliittinen kampanjointi ovat olleet EU-maiden kansallisten puolueiden yleisstrategioita EP-vaaleissa. Nämä piirteet ovat näkyneet myös Suomen europarlamenttivaalien kampanjoinnissa, kuten tämän kirjan aikaisemmissa luvuissa on todettu. Suomalaisten puolueiden yleisstrategiat vuoden 1996 vaaleissa poikkesivat kuitenkin melkoisesti vuodesta 1999. Puoluepainotteisten ja käytännössä kampanjoiltaan myös valtakunnallisten kunnallisvaalien järjestäminen samanaikaisesti vuoden 1996 EP-vaalien kanssa yleispoliittisoi vaalikokonaisuuden hyvin konkreettisesti. Päällekkäisyys mitä ilmeisimmin sitoi puolueiden vaalikannatuksen kummassakin vaalissa yhteen. Siksi puolueilla ei ollut varaa suhtautua vuoden 1996 EP-vaaleihin yhtä väsähtäneesti kuin myöhemmin vuoden 1999 europarlamenttivaaleihin.

Yleisstrategioiden näkökulmasta vuoden 1999 europarlamenttivaalit lienevät silti myös opettaneet puolueille jotakin. Puolueiden ja varsinkin puolueiden puheenjohtajien oma heikko osallistumisinto tämän tyyppin vaaleissa näyttää väistämättä laskevan äänestysaktiivisuutta. Puolueen omien kannattajien heikohko mobilisoituminen yksissä vaaleissa voi myös kostautua kannattajien passiivisuutena seuraavissa, toisentyyppisissä vaaleissa. Tässä mielessä on yllättävää, kuinka vähän monien puolueiden puoluetoimistot sekä piiri- ja paikallisorganisaatiot tekivät työtä vuoden 1999 EP-vaalikampanjoissa.

Puolueiden ehdokasasettelu

Europarlamenttivaaleissakin puolueet joka tapauksessa pyrkivät vaaliasetelman kannalta mahdollisimman puoleensavetävään ehdokasasetteluun. Käytännössä valtakunnalliseksi muotoutunut ehdokasasettelu on suunniteltava taiten, koska kunkin puolueen tai vaaliliiton korkeintaan 16 ehdokkaan lista (vaalit 1996) tai

Taulukko 6.1

EP-vaalien ehdokkaiden lukumäärä sekä naisehdokkaiden ja eri ikäryhmiin kuuluvien ehdokkaiden osuus ehdokkaista puolueittain vuosien 1996 ja 1999 EP-vaaleissa ^a

1996	Yht.	SDP	KESKKOK	VAS	VIHR	RKP	NUSU	SKL	VSL	LKP	PS	SEP	LLP	EKA	VEU	.	.
– ehdokkaita	207	16	16	16	16	16	16	12	16	16	4	15	16	6	10	.	.
– naisia (%)	39.3	50	44	44	56	44	38	33	38	50	25	27	13	17	30	.	.
alle 35 v. (%)	20	13	25	31	13	19	31	8	19	25	25	7	38	0	10	.	.
35–54 v. (%)	50	56	63	25	81	69	38	67	44	38	50	13	56	17	50	.	.
55– v. (%)	30	31	13	44	6	12	31	25	38	38	25	80	6	83	40	.	.
– keski-ikä (v)	48	48	45	47	44	42	45	50	48	48	48	63	39	64	48	.	.
1999	Yht.	SDP	KESKKOK	VAS	VIHR	RKP		SKL			PS			EKA	KIPU	SKP	
– ehdokkaita	140	20	15	20	20	20	3	.	2	.	11	.	.	5	.	4	20
– naisia (%)	39	35	40	50	40	60	33	.	50	.	18	.	.	0	.	25	35
alle 35 v. (%)	21	5	27	25	30	30	67	.	0	.	9	.	.	20	.	0	15
35–54 v. (%)	55	65	47	30	55	60	33	.	100	.	73	.	.	20	.	75	65
55– v. (%)	24	30	27	45	15	10	0	.	0	.	18	.	.	60	.	25	20
– keski-ikä (v)	47	50	44	51	43	43	33	.	47	.	47	.	.	56	.	52	47

^a Vuonna 1996 vaaliliitossa olivat Skl ja ps keskenään sekä veu ja eka. Vuoden 1999 eurovaaleissa vaaliliitossa olivat kesk, rkp ja Skl keskenään sekä ps, kipu ja eka.

enintään 20 ehdokkaan lista (vaalit 1999) ei ole pitkä. Sen avulla on silti pyrittävä kokoamaan tehokkaasti eri alueiden, eri sukupuolta tai ikäryhmää edustavien ja yleensä erilaisiin väestöryhmiin kuuluvien valitsijoiden kannatusta.

Lisäksi kaksien vaalien ehdokasasettelu osoittaa, että monet puolueet pyrkivät saamaan EP-vaaleissa ehdolle valtakunnallisesti tunnettuja julkisuuden henkilöitä, joilla ei välttämättä ole vahvaa poliittista kokemusta. Heidän avullaan puolueet uskovat saavuttavansa EP-vaalien kampanjoiden aikana lisää julkisuutta tiedotusvälineissä. Luultavasti tällainen strategia onkin tuottanut tulosta ajatellen kevyen ehdokasjulkisuuden lisääntymistä iltapäivä- ja aikakauslehdissä.

Yleensä ottaen vaalien ehdokasasettelun pitäisi turvata puolueen ydinkannattajajoukon mobilisoituminen äänestämään sekä houkutellessa puolueelle uusia äänestäjiä tämän ryhmän ulkopuolelta. EP-vaaleissa valtakunnallinen piilevä äänikynnys asettaa pienille puolueille kovan vaateen, koska koko maan kannatuksen tulisi kohota noin kuuteen prosenttiyksikköön. Tuo osuus puolueen olisi saatava EP-vaalien hyväksytyistä äänistä saadakseen vaaleissa läpi vähintään yhden edustajan. Mikäli puolue ennakoii äänikynnyksen mahdottomaksi ylittää, sen pitäisi pyrkiä liittoutumaan jonkin toisen ryhmittymän kanssa säilyttääkseen edes jonkinlaisen mahdollisuuden saada oma ehdokas Euroopan parlamenttiin. Millä tavoin suomalaiset puolueet vastasivat tällaisiin ehdokasasettelun haasteisiin 1990-luvun europarlamenttivaaleissa?

Taulukko 6.1 erittelee vuosien 1996 ja 1999 EP-vaalien ehdokaiden lukumäärät ja heidän taustaansa puolueittain. Tiedot on kerätty Tilastokeskuksen Internet-sivustoilta (<http://www.stat.fi/vaalit>), vuoden 1996 vaalien virallisesta tilastosta (SVT Vaalit 1997:1) sekä samoista vaaleista tuotetusta ennakkojulkaisusta (SVT Vaalit 1996:1). Pienistä ehdokasmääristä huolimatta ehdokaiden ikä- ja sukupuolijakaumia koskevat tiedot on ilmoitettu prosenttilukuina, koska tämä helpottaa vaalien välistä vertailua.

Kokonaisuudessaan ehdokkaiden sukupuolijakauma ja keski-ikä ovat kuta kuinkin samantyyppiset kuin eduskunta- ja kunnallis-

vaaleissa. (Ks. SVT Vaalit 1999:1; Borg 1998; Kuitunen 2000). Suurimpien puolueiden kohdalla, poikkeuksena sdp:n ehdokasasettelu 1999 vaaleissa, naisehdokkaiden osuus on silti ollut vähintään 40 prosenttia. Voitaneen päätellä, että EP-vaaleissa suurten puolueiden on jo yksinomaan imagosyistä kiinnitettävä puoluepainotteisia vaaleja enemmän huomiota ehdokaslistan sukupuolijakauman tasaisuuteen.

Pienempien mutta silti ehdokkaan läpimenomahdollisuuksia omaavien puolueiden osalta ei ole tehtävissä kovin yleisiä johtopäätöksiä ehdokasasettelun sukupuoliedustavuudesta. Vuoden 1996 vaaleissa esimerkiksi vihreiden ehdokkaista oli niukka enemmistö miehiä kun taas seuraavissa vaaleissa asia oli päinvastoin naisten hyväksi. Vuoden 1999 vaaleissa rkp ja Skl olivat puolestaan vaaliliitossa keskustan kanssa, jolloin näiden puolueiden ehdokaslistojen sukupuoli- tai ikäedustavuutta ei ole mielekästä vertailla muihin ryhmittymiin äänten keskittämisympyröiden vuoksi. Näitäkin pienempien puolueiden ehdokasasettelua kuitenkin leimasi miesvoittoisuus.

Puolueiden väliset erot ehdokkaiden keski-ikässä jäivät pieniksi lukuun ottamatta ikäorientoituneita eläkeläispuolueita. Kolmeen ikäryhmään kuuluvien ehdokkaiden osuudet osoittavat kuitenkin selviä eroja puolueittain. Suurista puolueista vain sdp:llä nuoret jäivät paitsioon molempien EP-vaalien ehdokasasettelussa. Vasemmistoliitolla näin oli vielä vuonna 1996, mutta kolme vuotta myöhemmin puolueen ehdokkaista jo lähes kolmasosa oli alle 35-vuotiaita.

EP-vaalien äänestäjäkunnat

Tässä luvussa tarkastellaan EP-vaalien äänestäjäkuntia ja äänestäneiden äänestyspäätöksiä virallisin vaalitiedoin sekä kyselyaineistoin. Ensinnäkin on olennaista analysoida sitä, poikkeavatko puolueiden äänestäjäkunnat europarlamenttivaaleissa merkittävästi eduskunta- ja kunnallisvaaleista. Tältä osin on luontevaa odottaa

poikkeavuuksia erityisesti vuoden 1999 osalta, jolloin EP-vaalien vaalivilkkaus oli alle puolet vain yksitoista viikkoa aikaisemmin järjestettyihin eduskuntavaaleihin verrattuna.

Tosin vuoden 1996 yhdistettyjen kunnallis- ja EP-vaalien osaltakin on jo osoitettu, että äänestäjien puolueuskollisuus niiden välillä oli melko suurta verrattuna esimerkiksi peräkkäisistä eduskuntavaaleista tehtyihin havaintoihin. Aiemmissä tutkimuksissa on arvioitu noin joka neljännen äänestäjän vaihtaneen puoluetta vuosien 1987 eduskuntavaaleista vuoden 1991 eduskuntavaaleihin (luku on laskettu molemmissa vaaleissa äänestäneistä; Pesonen ym. 1993, 49–51). Vuoden 1996 kunnallis- ja EP-vaaleissa eri puoluetta äänesti puolestaan hieman useampi kuin joka kolmas äänestäjä (36 %; Borg 1997, 43). Tämä tulos on saatu Yleisradion radiouutisten Taloustutkimus Oy:llä teettämästä vaalipäiväkyselystä. Saman puhelinkyselyn mukaan keskimäärää useammin eri puoluetta äänestivät naiset (39 %), alle 35-vuotiaat nuoret (n. 40 %) ja kunnallisvaaleissa vihreitä äänestäneet (41 %). Jotakin neljää suurimmasta puolueesta äänestäneistä korkeintaan joka kolmas oli äänestänyt eri puoluetta vuoden 1996 lokakuun saman päivän vaaleissa. Kunnallisvaalien äänestäjät äänestivät eri puoluetta EP-vaaleissa seuraavasti: sdp 28 %, keskusta 24 %, kokoomus 33 % ja vasemmistoliitto 27 %.

Vuoden 1999 EP-vaalien osalta vertailua ei voida tehdä luotettavasti kunnallisvaaleihin mutta kylläkin eduskuntavaaleihin. Vaalien äänestysprosenttien suuren eron vuoksi asiaa on mielekäästä tarkastella taulukon 6.2 mukaisesti tutkimalla aluksi EP-vaaleissa suurimpia puolueita äänestäneiden puoluekantoja eduskuntavaaleissa. Ilmenee, että äänestysprosentin jäätyä hyvin matalaksi puolueelleen uskollisia oli suhteellisesti enemmän kuin vuoden 1996 yhdistetyissä vaaleissa. Vain joka seitsemäs sdp:n ja keskustan EP-vaalien äänestäjä oli äänestänyt jotakin toista puoluetta eduskuntavaaleissa ja kokoomuksen ja vasemmistoliitonkin kohdalla osuus jäi noin neljännekseen.

Sitä vastoin vihreiden eli lähinnä Heidi Hautalan kannattajista lähes joka toinen oli äänestänyt eduskuntavaaleissa jotakin toista

Taulukko 6.2

Äänestäjien puolueliikkuvuus sekä eduskuntavaaleissa että EP-vaaleissa äänestäneiden joukossa 1999 (%)

	Puoluevalinta EP-vaaleissa				
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR
Äänesti samaa puoluetta eduskuntavaaleissa	85	84	75	73	53
Äänesti eri puoluetta eduskuntavaaleissa	15	16	25	27	47
Yhteensä (n)	100 (85)	100 (100)	100 (142)	100 (45)	100 (91)

Lähde: Suomen Gallup Oy:n Kanava-aineisto. Tulokset ovat painottomia.

puoluetta. Tämä tulos on selitettävissä vihreiden yleensä nuorehkojen kannattajien puoluepoliittisten kantojen vakiintumattomuudella. Lisäksi Euroopan parlamentin vaalien valtakunnallinen äänestysmahdollisuus tarjoaa erityisesti vihreille hyvän mahdollisuuden koota puolueen omat äänet vaikuttavan osallistumisen taakse niistäkin vaalipiireistä, joissa puolueen mahdollisuudet oman ehdokkaan läpimenoon eduskuntavaaleissa ovat olleet varsin epätodennäköiset. Muistutettakoon, että vihreiden (lähinnä Heidi Hautalan) äänimäärä ja suhteellinen kannatus vuoden 1999 EP-vaaleissa (166 786 ääntä ja 13,4 % äänistä) oli lähes häikäisevä suoritus muutoin vaikeiksi jääneissä vaaleissa. Puolue keräsi EP-vaaleissa vain vajaat 30 000 ääntä vähemmän kuin saman vuoden eduskuntavaaleissa, joissa sen kannatus oli 7,3 %. (Ks. taulukko 2.3)

Äänestäjien uskollisuutta Euroopan parlamentin vaaleissa on kiinnostavaa tarkastella myös siltä kannalta, millaiset äänestäjä-

ryhmät erityisesti passivoituvat tai aktivoituvat EP-vaaleissa suhteessa muihin vaalityyppeihin. Vuoden 1996 osalta kysymyksen ei kovin ole mielekästä vastata poikkeuksellisen vaalijärjestelyn vuoksi. Siksi seuraavassa rajoitutaan tarkastelemaan asiaa vuoden 1999 vaalien osalta, ja tällöinkin ainoastaan suurimpien poliittisten ryhmittymien kannattajien osallistumisuskollisuuden näkökulmasta.

Huomattakoon, että valtakunnalliset EP-vaalikyselyt sisältävät alhaisen äänestysaktiivisuuden vuoksi melko vähän äänestämässä käyneitä vastaajia, jolloin pienten puolueiden kannattajakuntien luotettavaan tarkasteluun ei ole käytettävissä tarpeeksi suuria havaintoryhmiä. Suurtenkin puolueiden kohdalla prosenttiosuuk-sien taustalla olevat vastaajamäärät jäävät pieniksi useita tausta-tekijöitä yhdistävissä taulukkotarkasteluissa. Tästä syystä taulu-kossa 6.3 tarkastellaan ainoastaan kahteen luokkaan jaettuja taustaryhmiä.

Taulukko 6.3 kertoo viiden suurimman puolueen osalta tausta-ryhmittäin sen, kuinka suuri osa puolueen eduskuntavaalien äänestäjistä kävi äänestämässä puoluetta myös EP-vaaleissa. Tulosten kokonaistasoon on syytä suhtautua jonkin verran varoen, koska kyselyssä saatu EP-vaalien äänestysaktiivisuus oli aikai-sempien tutkimusten tapaan vaalien todellista osallistumistasoa korkeampi. Tästä huolimatta prosenttiosuuk-sien erot puolueiden ja taustaryhmien välillä mahdollistavat useita kiintoisia arvioita EP-vaalien äänioikeutettujen käyttäytymisestä.

Osallistumisuskollisuutta kuvaavat prosentit viittaavat ensin-näkin siihen, että puolueiden valtakunnallinen vaalimenestys oli vahvasti sidoksissa niiden omien, usein myös vakiintuneiden kannattajien eriasteiseen mobilisoitumiseen EP-vaaleissa. Vasemmistopuolueiden eduskuntavaalikannattajat kävivät äänestämässä omaa puoluettaan EP-vaaleissa selvästi muiden puolueiden kannattajia laiskemmin, mikä selittää sekä sdp:n että vasemmistoliiton heikkoa vaalimenestystä verrattuna saman kevään eduskuntavaaleihin (ks. taulukko 2.3). Vastaavasti EP-vaaleissa menestyneimmät puolueet, kokoomus ja vihreät,

Taulukko 6.3

Viiden suurimman puolueen äänestäjryhmien osallistumisuskollisuus vuoden 1999 eduskuntavaaleista vuoden 1999 EP-vaaleihin: kuinka suuri osuus puoluetta eduskuntavaaleissa äänestäneistä kävi äänestämässä saman puolueen ehdokasta myös EP-vaaleissa?

Kävi äänestämässä samaa puoluetta EP-vaaleissa	Puoluevalinta eduskuntavaaleissa 1999				
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR
prosenttia kaikista	46	53	60	42	63
– miehistä	46	53	58	43	64
– naisista	46	54	62	41	63
– alle 40-vuotiaista	22	44	38	19	57
– yli 39-vuotiaista	52	57	67	53	71
– korkeintaan koulutasoisen ammattikoul. saaneista	46	50	55	44	63
– opistotasoisien tai akateemisen koulutuksen saaneista	49	62	66	35	64
(n / kaikki)	(157)	(158)	(177)	(79)	(76)

Lähde: Suomen Gallup Oy:n Kanava-aineisto. Tulokset ovat painottomia.

kykenivät mobilisoimaan EP-vaaliurnille selvästi kolmea muuta tarkasteltavaa puoluetta paremmin omat eduskuntavaalikannattajansa.

Puoluekohtaisissa tarkasteluissa ei ilmennyt merkittäviä eroja eri sukupuolta olevien kannattajien välillä. Näin oli pääsääntöisesti

myös kahden eriasteista ammatillista koulutusta kuvaavan ryhmän välillä. Kuitenkin Suomen keskustan koulutetuimpien kannattajien korkeampi mobilisaatio on kiinnostava havainto, ja se liittyyneen ryhmän keskustalaisittain EU-myönteisempään asennoitumiseen. Vähemmän ammatillista koulutusta saaneiden keskustalaisten laimeampi mobilisaatio liittyyneen puolestaan puolueen maaseutuväestön EU-vastaisuuteen, joka voi purkautua EP-vaaleissa myös protestoivana äänestämättömytenä.

Taulukon 6.3 kiintoisin tulos koskee kuitenkin vasemmistopuolueiden korkeintaan 40-vuotiaita eduskuntavaaliäänestäjiä. Näyttää sitä, että vasemmistopuolueiden EP-vaalimenestyksen kriittisin alue sijoittuu juuri omiin nuoriin ja nuoriin keski-ikäisiin kannattajiin. Jos heistä saadaan todellakin liikkeelle Euroopan parlamentin vaaleissa vain joka viides, kuten käytettävissä olevan aineiston nojalla voidaan nyt ounastella, eivät unionivaalien tulokset voi mitenkään muodostua vasemmistopuolueille suosiollisiksi. On mahdollista, että sdp:n kohdalla myös nuoret ehdokkaat unohtaneella ehdokaslistalla oli vaikutusta puolueen alle 40-vuotiaiden kannattajien heikkoon vaalimobilisaatioon.

Puolue- ja ehdokasvalintojen suhde ja perustelut

Edellä esitellyt tulokset osoittivat valitsijoiden äänestäneen europarlamenttivaaleissa yleensä samaa puoluetta kuin muissakin vaaleissa – mikäli he olivat ylipäänsä vaaliurnille vaivautuneet. Tästä ei kuitenkaan voi eikä pidä päätellä, että EP-vaalit olisivat luonteeltaan yhtä puoluepainotteiset yleiset vaalit kuin eduskunta- ja kunnallisvaalit. Vähäinen puolueliikkuvuus johtui erityisesti siitä, että Suomen ensimmäiset EP-vaalit järjestettiin yhdessä perinteisesti melko puoluepainotteisten kunnallisvaalien kanssa. Lisäksi toiset EP-vaalit jäivät vaalivilkkaudeltaan niin vaatimattomalle tasolle, että puolueita lähellä olevien ja täten myös harvem-

min puoluetta vaihtavien äänestäjien osuus nousi kesäkuun 1999 vaaleissa selvästi tavanomaisia vaaleja korkeammaksi. Myös itsemittausmenetelmä keskittyi kummissakin vuoden 1999 vaaleissa jotakin puoluetta äänestäneisiin, mikä on melko kapea puolueliikkuvuuden operationalisointi.

Matalahko puolueliikkuvuuden taso ei kerro mitään siitä, kuinka EP-vaalien äänestäjät arvioivat puolueita ja ehdokkaita äänestyspäätöksissään. Karkeasti tätä voidaan mitata sellaisilla kysymyksillä, joissa vastaajat arvioivat yleisesti puolueen ja ehdokkaan merkitystä äänestyspäätöksessään. Vuoden 1996 EP-vaaleissa kaksi kolmesta äänestäjästä (63%) kertoi äänestäneensä vaaleissa ensi sijassa henkilöä ja 37 % ensisijassa puoluetta (Borg 1997, 43). Eduskuntavaaleissa ehdokasta ensisijaisena pitäneiden osuus on ollut noin puolet äänestäneistä (Pesonen ym. 1993, 74) ja vuoden 1996 kunnallisvaaleissa heidän osuutensa äänestäneistä oli lähes 60 prosenttia (58 %). (Borg 1997, 43)

Vuoden 1999 europarlamenttivaaleista ei ole saatavilla täysin vertailukelpoista tietoa puolueen ja ehdokkaan painotuksesta. Heti vaalien jälkeen kerättyssä kyselyaineistossa äänestäjiltä tiedusteltiin, millä tavoin he olivat menetelleet eurovaaleissa: “valinneet parhaan ehdokkaan välittämättä hänen puoluekannastaan” vai “valinneet ensin puolueen ja sitten etsineet sen listoilta parhaan ehdokkaan”. Kysymyksen kolmas vastausvaihtoehto oli “ei osaa sanoa”, joka keräsi kaksi prosenttia äänestäneiden vastauksista.¹

Kahteen ensimmäiseen vaihtoehtoon vastanneista 56 % katsoi valinneensa ensin puolueen ja 44 % ehdokkaan riippumatta hänen puoluekannastaan (taulukko 6.4). Luvut poikkeavat selvästi havaituista EP-vaalien äänestyspainotuksista korostaen puolueen merkitystä vuonna 1999. Aikaisemmissa havainnoissa henkilön painottamisen kriteerinä ei kuitenkaan ole ollut yhtä kategorista

¹ Tästä kappaleesta eteenpäin puolue- ja ehdokasvalinnan perusteluja koskeva tekstiosia pohjautuu pääosin kirjoittajan aikaisempaan tekstiin, joka on osa yhdessä Risto Sänkiähoon kanssa kirjoitettua artikkelia vuoden 1999 EP-vaaleista (Borg & Sänkiäho 2000).

ajatusta “välittämättä hänen puoluekannastaan”. Lisäksi vuoden 1999 EP-vaalien matala äänestysprosentti kohotti merkittävästi puolueäänestäjien suhteellista osuutta äänestäjäkunnassa.

Taulukosta 6.4 voidaan lisäksi todeta, että puolueen tai ehdokkaan ensisijaisuus vaihteli huomattavasti eri-ikäisten äänestäjien joukossa. Yli 40-vuotiaista lähes kaksi kolmesta painotti vuoden 1999 EP-vaaleissa puoluetta, kun enemmistö alle 40-vuotiaista painotti ehdokasta. Samanlainen ehdokaspainotuksen ja äänestäjien iän välinen suhde on havaittu aikaisemmissakin tutkimuksissa (Pesonen ym. 1993, 390–393). Mies- ja naisäänestäjien välillä ei havaittu merkittäviä eroja puolueen ja ehdokkaan painottamisen välillä.

Taulukko 6.4 kertoo myös siitä, millä tavoin miehet, naiset ja eri-ikäiset äänestäjät perustelivat puoluevalintaansa. Miesten ja naisten erot eivät yleensä ottaen olleet suuria, mutta ikäryhmistä etenkin 31–40-vuotiaat erottuivat muista henkilöä painottavimpana ryhmänä. Tämän ikäryhmän puoluekiinnittyneisyys oli vanhempia ikäryhmiä heikompaa, mutta sen ikäisille oli tarjolla suhteellisen runsaasti omaan ikäryhmään kuuluvia ehdokkaita toisin kuin nuorimmalle äänestäjäikäryhmälle.

Muistutettakoon, että vuoden 1999 EP-vaaleissa urnilla kävi suhteellisesti ottaen paljon puolueita lähellä olevia kansalaisia. Tällöin myös valintojen ideologiset perustelut (aatteellinen linja) nousivat tärkeimpien perustelujen joukkoon. Tärkein perustelu liittyi kuitenkin asiaäänestämiseen; tämä syy oli vaikuttanut puoluevalintaan vähintään melko paljon 60 prosentilla äänestäjistä.

Puolueiden ja ehdokkaiden televisioesiintymisen vähäinen vaikutus oli luonnollista, koska näitä esiintymisiä oli normaalkampanjoita vähemmän. Myös puolueiden puheenjohtajien suhteellisen vähäinen vaikutus liittyy puheenjohtajien erittäin vähäiseen näkyvyyteen EP-vaalijulkisuudessa.

Taulukosta 6.5 ilmenee puoluevalinnan perustelujen vaihtelu puolueittain sekä äänestyspäättökseen painottumisen mukaan vuoden 1999 EP-vaaleissa. Neljän suurimman eduskuntapuolueen profiilit

Taulukko 6.4

*Äänestyspäätöksen painotus ja puoluevalinnan perusteet vuoden 1999 EP-vaaleissa
äänestäjien sukupuolen ja iän mukaan (%)*

	Äänestäjän sukupuoli		Äänestäjän ikä					Kaikki
	Nainen	Mies	18–30	31–40	41–50	51–64	65–	
<i>Äänestyspäätöksen painotus:</i>								
– valitsi ensin puolueen ja sitten parhaan ehdokkaan	56	57	46	45	62	59	62	56
– valitsi ehdokkaan puoluekannasta riippumatta	44	43	54	55	38	41	38	44
	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Puoluevalintaan vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon (%):^a</i>								
Puolueella/ehdokkaalla on hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa kysymyksissä	56	64	63	46	69	60	63	60
Puolueen/ehdokkaan aatteellinen linja vastaa näkemyksiäni	55	58	61	48	67	55	49	56
Valitsin kyvykkään henkilön riippumatta hänen puoluetustaan	43	43	43	45	43	45	32	43
Olen puolueen/ ehdokkaan vakituinen kannattaja	39	45	44	34	44	43	45	42
Puolueen/ehdokkaan kanta Euroopan unioniin	39	45	37	35	48	44	40	42
Puolueen/ehdokkaan toiminta Euroopan parlamentissa edell. vaalikauden aikana	44	37	39	25	47	47	36	41
Puolue/ehdokas ajaa sen ammattiryhmän etuja, johon itse kuulun	16	23	22	16	24	20	12	20
Puolueella on hyvä puheenjohtaja	20	20	17	12	18	22	29	20
Puolue/ ehdokas oli huonoista vaihtoehdoista vähiten huono	15	16	19	15	22	12	15	16
Puolueen /ehdokkaan esiintyminen televisiossa	7	12	15	10	11	8	5	9
(n)	(283)	(253)	(54)	(95)	(110)	(206)	(71)	(536)

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat “jonkin verran”, “ei lainkaan” ja “en osaa sanoa”

Taulukko 6.5
Puoluevalinnan perusteet vuoden 1999 EP-vaaleissa äänestetyin puolueen ja
äänestyspäätöksen painottumisen mukaan (%)

	Minkä puolueen ehdokasta äänesti?					Äänestyspäätöksen painotus		Kaikki
	SDP	KESK	KOK	VAS	VIHR	Puolue	Ehdokas	
<i>Puoluevalintaan vaikutti ratkaisevasti tai melko paljon (%):^a</i>								
Puolueella/ehdokkaalla on hyvä linja monissa viime aikoina esillä olleissa kysymyksissä	51	55	65	63	76	68	51	60
Puolueen/ehdokkaan aatteellinen linja vastaa näkemyksiäni	52	58	60	63	62	74	34	56
Valitsin kyvykkään henkilön riippumatta hänen puoluetustaan	42	30	43	25	62	19	74	43
Olen puolueen/ ehdokkaan vakituinen kannattaja	48	54	46	40	31	67	11	42
Puolueen/ehdokkaan kanta Euroopan unioniin	44	37	49	48	39	46	37	42
Puolueen/ehdokkaan toiminta EP:ssa edell. vaalikauden aikana	49	24	39	40	68	40	42	41
Puolue/ehdokas ajaa sen ammattiryhmän etuja, johon itse kuulun	27	25	19	33	4	28	9	20
Puolueella on hyvä puheenjohtaja	16	24	29	13	12	27	11	20
Puolue/ ehdokas oli huonoista vaihtoehdoista vähiten huono	18	15	13	15	12	12	21	16
Puolueen /ehdokkaan esiintyminen televisiossa	11	-	7	13	16	7	13	9
(n)	(89)	(100)	(150)	(48)	(95)	(301)	(235)	(548)

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat "jonkin verran", "ei lainkaan" ja "en osaa sanoa"

muistuttavat kuta kuinkin toisiaan, joskin tiedot sisältävät muutamia kiinnostavia eroja. Äänestäjien muita vahvempi puoluekiinnittyminen näkyy Suomen keskustan tuloksissa, joiden mukaan enemmistö puolueen ehdokkaita äänestäneistä oli puolueen vakituksia kannattajia. Kokoomus profiloitui puheenjohtajansa Sauli Niinistön kautta muita voimakkaammin eikä näyttäytynyt äänestäjilleen yhtä paljon oman ammattiryhmän etuja ajavana puolueena kuin keskusta ja vasemmistopuolueet.

Sdp:n kannattajat perustelivat muita useammin puoluevalintaansa puolueen tai ehdokkaiden toiminnalla Euroopan parlamentissa edellisen vaalikauden aikana. Myös henkilöäänestäminen oli puolueen kannattajilla melko yleistä. Vasemmistoliiton äänestäjät korostivat puolestaan eniten puoluevalintansa ideologisuutta.

Vihreiden puoluevalintaprofiili poikkesi sen sijaan melko tavalla neljästä muusta puolueesta. Vihreiden äänestäjät korostivat puolueen europarlamentaarikon (Heidi Hautala) toimintaa vaalikauden aikana sekä puolueen ajamia asiakysymyksiä. Odotetusti päätökset painottuivat kuitenkin ehdokkaiden henkilöihin.

Taulukko 6.5 tarkastelee lisäksi puolueäänestäjien ja hyvin tiukasti määriteltyjen henkilöäänestäjien eroavuuksia puoluevalinnan perustelujen suhteen. Olennaisin ja käytännössä hyvin tärkeä ero on siinä, katsooko äänestäjä kannattavansa vakituisesti jotakin puoletta vai ei. Jos vastaus on kielteinen, tällöin äänestäjä painottaa EP-vaaleissa hyvin suurella todennäköisyydellä ehdokasta täysin riippumatta hänen puoluetustaan. Tämä on merkittävä havainto, koska kannan vakiintumattomuus ei johda automaattisesti täysin puoluetustasta vapaaseen äänestyspäätökseen.

Havainto tukee yleistä käsitystä siitä, että EP-vaalit ovat todellakin luonteeltaan henkilöpainotteiset vaalit. Toisaalta vuoden 1999 EP-vaaleissa koettu erittäin alhainen vaalivilkkaus heikensi tätä piirrettä, koska matala äänestysprosentti lisäsi puolueäänestäjien suhteellista osuutta äänestäjäkunnasta.

Ehdokasvalinnan perusteet

Taulukossa 6.6 tarkastellaan ehdokasvalinnan perusteluja asiaa koskevan väittämäsarjan kysymyksiin saatujen vastausten nojalla. Taulukoinnin taustamuuttujina käytetään äänestäjien sukupuolta, ikää ja äänestyspäätöksen painottumista.

Kuudesta ehdokasvalinnan perustelusta tärkeimmäksi nousi “selkeä käsitys ehdokkaan henkilöstä”. Joskus tuo käsitys pohjautuu henkilökohtaiseen tuntemiseen, mutta useimmissa tapauksissa

*Taulukko 6.6
Ehdokasvalinnan perusteet vuoden 1999 EP-vaaleissa
äänestäjien sukupuolen, iän ja äänestyspäätöksen
painottumisen mukaan (%)*

	Äänestäjän sukupuoli		Äänestäjän ikä		Äänestyspäätöksen painotus		Kaikki
	Nainen	Mies	18–40	41–	Puolue	Ehdokas	
<i>Äänestäjä piti ehdokasvalinnassaan hyvin tai melko tärkeänä (%):^a</i>							
Sinulla on selkeä käsitys ehdokkaan henkilöstä	61	69	56	68	66	65	65
Ehdokas kuuluu kannattamaasi puolueeseen	53	53	41	57	86	11	53
Ehdokas oli tunnettu	36	33	28	37	34	38	35
Ehdokas on samaa sukupuolta	27	10	26	17	19	20	19
Ehdokas on samassa ikäryhmässä	17	11	17	13	14	15	14
(n)	(289)	(259)	(151)	(397)	(301)	(235)	(548)

^a Muut vastausvaihtoehdot olivat “jossain määrin tärkeä”, “ei lainkaan tärkeä” ja “en osaa sanoa”

kyse on tiedotusvälineiden kautta muovautuneista käsityksistä. Vuoden 1999 EP-vaaleissa kaksi kolmesta äänestäjästä (65 %) katsoi tärkeäksi, että heillä oli ollut selkeä käsitys äänestämänsä ehdokkaan persoonasta.

Tiedot ehdokkaan kuulumisesta tiettyyn puolueeseen ehdokasvalinnan perusteena ovat hyvin linjassa puoluevalinnan perusteista saatujen tulosten kanssa. Perustelu poikkeaa luonteeltaan selvästi seuraavaksi tärkeimmästä syystä, joksi muodostui ehdokkaan tunnettuus. Kysymyksen sanamuoto ei viitannut ainoastaan vaalien ns. julkisehdokkaisiin vaan vastaukset heijastelevat myös poliittista kokemusta omaavien ehdokkaiden valtakunnallisen tunnettuuden merkitystä.

Perinteisillä poliittisen edustautumisen kriteereillä kuten ehdokkaan sukupuolella ja iällä oli vastausten mukaan kaiken kaikkiaan yllättävän vähän merkitystä ehdokasvalinnoissa. Naiset korostivat kuitenkin miehiä selvästi useammin sitä, että oman ehdokkaan tuli olla samaa sukupuolta.

Äänestyspäätökset ja valituksi tulleet ehdokkaat

Valtakunnallisten kyselyjen nojalla on mahdollista arvioida myös sitä, millä tavoin ehdokasvalintojen perusteet vaihtelevat EP-vaaleissa eri ehdokkaiden välillä. Yleensä ottaen valitsijat näyttävät suhtautuvan eurovaaliehdokkaansa nimen julkistamiseen lähes nykymuotoisten presidentinvaalien tapaan. Kannatetun ehdokkaan nimen tiedustelemista tai julkistamista ei pidetä ainakaan ennen äänestämistä vaalisalaisuuden loukkaamisena. Kuten presidentinvaaleissa, myös EP-vaaleissa vaalien kampanjajulkisuus on – kannatusmittauksia myöten – ehdokaskeskistä, ja siksi oman ehdokkaan nimeä voidaan tiedustella kyselyissä. Huomautettakoon, että saatavilla olevien tietojen mukaan eduskuntavaalien valtakunnallisissa mittauksissa näin ei ole koskaan menetelty.

Ennen joidenkin ehdokkaiden kannattajaprofiilien esittelyä on paikallaan arvioida yleisluonteisesti, millaiseksi molempien EP-vaalien läpimenneiden lista muodostui suhteessa edellä esitettyihin tietoihin puolueiden ja ehdokkaiden valintaperusteista. Vuonna 1996 valituksi tulleista europarlamentaarikoista eniten ääniä saaneet olivat pääsääntöisesti hyvin kokeneita ja näkyviä poliitikkoja. Suurimmat äänisaaliit keränneet Paavo Väyrynen ja Esko Seppänen esiintyivät molemmat vaalikampanjan aikana EU-kriittisin äänenpainoin, ja tämä linja puri hyvin tiettyihin äänestäjäryhmiin. Myös Kirsi Piha, Pertti Paasio, Sirkka-Liisa Anttila ja Heidi Hautala kuuluvat niihin poliitikkoihin, joiden persoonista äänestäjillä lienee ollut valtakunnallisesti melko vahvoja käsityksiä ja mielikuvia.

Vuoden 1996 vaalien läpimenneisiin julkisehdokkasiin tavattiin lukea ex-hiihtomestari Marjo Matikainen-Kallström sekä TV:n visailuohjelmista tuttu Jyrki Otila. Jörn Donnerin tapaan heillä molemmilla oli kuitenkin tuolloin jo jonkin verran kokemusta luonteeltaan poliittisissa tehtävissä toimimisesta, ja luultavasti mainittuun kolmikkoon kuuluvat henkilöt miellettiin myös kansainvälisesti kokeneiksi ehdokkaiksi.

Vuoden 1999 europarlamenttivaalien valituksi tulleiden lista sisältää puolet uusia parlamentaarikkoja vuoden 1996 listaan nähden. Kokonaisuudessaan valituksi tulleiden yleinen tunnettuus sekä poliittinen ja kansainvälinen kokeneisyys muistuttavat kuitenkin melko paljon aikaisempaa: joukossa on enimmäkseen kokeneita poliitikkoja, joista suuri osa säilytti europarlamentaarikon paikkansa. Taulukon listalle mahtuu vuoden 1996 tapaan myös selvästi tietyltä suppealta alueelta äänensä saaneita (Kyösti Virrankoski) sekä melko vähäistä poliittista kokemusta omaavia julkisuuden henkilöitä (ralliautoilijana tunnetuksi tullut Ari Vatanen). Joukkoon mahtui entiseen tapaan myös joitakuita melko epäpoliittisiksi miellettyjä ja muissa kuin puoluepoliittisissa kansainvälisissä tehtävissä pätevyityneitä ehdokkaita (Matti Wuori ja myös Eija-Riitta Korhola).

Taulukko 6.7

Valituksi tulleiden ehdokkaiden äänimäärät ja niiden osuus kaikista vaaleissa hyväksytyistä äänistä vuosien 1996 ja 1999 EP-vaaleissa

Ehdokas	Puolue	Äänimäärä	Osuus
<i>1996 (Ääniä yht. 2 366 504; äänestysprosentti ulkosuomalaiset mukaan lukien 57,6)</i>			
Paavo Väyrynen	KESK	157668	7,0
Esko Seppänen	VAS	152216	6,8
Kirsi Piha	KOK	147066	6,5
Pertti Paasio	SDP	118795	5,3
Sirkka-Liisa Anttila	KESK	112719	5,0
Mirja Ryynänen	KESK	85886	3,8
Heidi Hautala	VIHR	83566	3,7
Jörn Donner	SDP	80669	3,6
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	77120	3,4
Riitta Myller	SDP	65116	2,9
Kyösti Virrankoski	KESK	54315	2,4
Reino Paasilinna	SDP	54228	2,4
Raimo Ilaskivi	KOK	39803	1,8
Astrid Thors	RKP	39666	1,8
Jyrki Otila	KOK	24038	1,1
Outi Ojala	VAS	20071	0,9
Valitut yhteensä		1312942	55,4
<i>1999 (Ääniä yht. 1 248 122; äänestysprosentti ulkosuomalaiset mukaan lukien 30,1)</i>			
Heidi Hautala	VIHR	115502	9,3
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	107444	8,6
Astrid Thors	RKP	81092	6,5
Reino Paasilinna	SDP	64204	5,2
Paavo Väyrynen	KESK	64009	5,2
Esko Seppänen	VAS	59954	4,8
Ari Vatanen	KOK	58836	4,7
Kyösti Virrankoski	KESK	50075	4,0
Riitta Myller	SDP	47939	3,9
Ilkka Suominen	KOK	38364	3,1
Eija-Riitta Korhola	SKL	28095	2,3
Matti Wuori	VIHR	26846	2,2
Samuli Pohjamo	KESK	25333	2,0
Mikko Pesälä	KESK	24281	2,0
Uipu Iivari	SDP	24091	1,9
Piia-Noora Kauppi	KOK	18221	1,5
Valitut yhteensä		862378	69,4

Taulukko 6.8

Tietoja EP-vaalien 1996 ja 1999 vaalipäivinä toteutettujen puhelinkyselyjen tuloksista: joidenkuiden valituksi tulleiden ehdokkaiden äänestäjäkuntien sukupuolijakauma ja puoluetusta ^a

Ehdokas	Puolue	Äänestäjistä naisia (%)	Ehdokkaan oman puolueen kannattajia (%) ^b	(n)
<i>1996</i>				
Paavo Väyrynen	KESK	40	75	(25)
Esko Seppänen	VAS	25	57	(28)
Kirsi Piha	KOK	45	58	(31)
Perti Paasio	SDP	41	81	(22)
Sirkka-Liisa Anttila	KESK	68	61	(28)
Mirja Ryyänen	KESK	53	74	(19)
Heidi Hautala	VIHR	90	35	(20)
Jörn Donner	SDP	36	55	(22)
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	50	71	(14)
Kyösti Virrankoski	KESK	19	63	(16)
<i>1999</i>				
Heidi Hautala	VIHR	75	48	(44)
Marjo Matikainen-Kallström	KOK	68	77	(44)
Astrid Thors	RKP	38	83	(24)
Reino Paasilinna	SDP	31	89	(26)
Paavo Väyrynen	KESK	36	73	(33)
Esko Seppänen	VAS	27	77	(22)
Ari Vatanen	KOK	18	82	(22)
Kyösti Virrankoski	KESK	52	90	(31)
Riitta Myller	SDP	68	91	(22)
Ilkka Suominen	KOK	17	100	(18)
Eija-Riitta Korhola	SKL	56	63	(16)

^a Tiedot perustuvat Taloustutkimus Oy:n keräämiin aineistoihin, joiden teittäjinä olivat YLE:n radioutiset (1996: n=1020) ja YLE:n TV-uutiset (1999: n=1858). Molemmissa aineistoissa vähintään puolet äänestämässä käyneistä suostui ilmoittamaan oman ehdokkaan nimen. Alhaisen äänestysprosentin ja ehdokkaiden nimien ilmoittamatta jättämisen vuoksi tulokset perustuvat pieniin vastaajamääriin, ja ovat siksi luonteeltaan ainoastaan suuntaa antavia.

^b Vuoden 1996 osalta valitsijan puoluekanta kunnallisvaaleissa 1996 ja vuoden 1999 osalta puoluekanta eduskuntavaaleissa 1999.

Taulukkoon 6.8 on lopuksi koottu joitakin suuntaa antavia kyselytietoja molempien vaalien suosituimpien ehdokkaiden äänestäjäkunnista. Tiedot perustuvat YLE:n radiouutisten (1996) ja YLE:n TV-uutisten (1999) Taloustutkimus Oy:llä teettämiin kyselyihin. Vuoden 1996 kysely toteutettiin puhelimitse varsinaisen vaalipäivän iltapäivästä lukien siten, että näyttöeseen valikoituneilta äänioikeutetuilta tiedusteltiin halukkuutta osallistua vaalipäiväkyselyyn. Mikäli vastaaja ei ollut vielä käynyt äänestämässä mutta sanoi aikovansa vielä äänestää, hänet pyrittiin tavoittamaan myöhemmin uudestaan saman päivän aikana. Yhteensä 1020 näyttöeseen valikoituneesta vastaajasta 507 ilmoitti äänestämänsä EP-vaaliehdokkaan nimen.

Vuoden 1999 aineisto koottiin puolestaan vaalikampanjan viimeisten päivien aikana siten, että näyttöeseen valikoituneista osa oli käynyt äänestämässä ja osa ilmoitti kyselyssä sen ehdokkaan nimen, jota aikoi äänestää. Tällä tavoin näyttöestä saadaan suuntaa antavaa tietoa hieman useamman valituksi tulleen europarlamentaarikon äänestäjäkunnista, vaikka suhteellisesti ottaen vuoden 1999 näyttöessä oli noin puolet vähemmän äänestäneitä. Myös vuoden 1999 aineiston suurempi koko (n=1858) vaikuttaa asiaan.

Suosituimpien ehdokkaiden kannattajakunnat eroavat monissa kohdin toisistaan. Miespuolisten parlamentaarikkojen äänestäjäkunnat ovat miesvaltaisia ja naisehdokkaiden äänestäjäkunnat voittopuolisesti naisvaltaisia. Vuonna 1996 miesvaltaisimpia olivat Esko Seppäsen ja Kyösti Virrankosken äänestäjäkunnat. Seppäsen kohdalla piirre säilyi vuonna 1999 mutta Virrankoski lienee saanut vuoden 1999 vaaleissa lisää naiskannatusta. Erot voivat johtua tilastosattumastakin. Vuonna 1996 Heidi Hautala edusti äänestäjäkunnaltaan vielä erittäin naisvaltaista profiilia ja painotus näkyi selvästi myös kolmisen vuotta myöhemmin.

Pienten vastaajamäärien vuoksi lisähuomioita on tarkoituksenmukaista tehdä lähinnä vuoden 1999 läpimenneiden ehdokkaiden äänestäjäkuntien sukupuolijakaumista. Kokoomuksen entisen puheenjohtajan Ilkka Suomisen kannattajat näyttävät olleen lähes yksinomaan kokoomusta kannattavia miehiä. Näin oli asian laita

myös julkkisehdokas Ari Vatasen kohdalla; alhainen vaalivilkkaus jätti tuomatta hänenkään äänestäjiinsä monia ei-kokoomuslaisia kannattajia.

Ehdokkaiden äänestäjäkuntien puoluetustaa voidaan arvioida saman vuoden osalta siltä pohjalta, mitä puoluetta vastaaja äänesti vuonna 1996 samanaikaisesti pidetyissä kunnallisvaaleissa tai vuoden 1999 eduskuntavaaleissa. EP-vaalien henkilöpainotteisuudesta huolimatta valituksi tulleiden ehdokkaiden kannatus tulee lähes poikkeuksetta ehdokkaan puoluetta kannattavilta äänestäjiltä. Suosituimmista ehdokkaista tästä päälinjasta poikkesi Heidi Hautalan kannatus vuoden 1999 EP-vaaleissa sekä Esko Seppäsen, Kirsi Pihan ja Jörn Donnerin kannatus sitä edeltäneissä europarlamenttivaaleissa.

Kaksien EP-vaalien varsin eriasteisen osallistumistason vuoksi oman puolueen kannattajien merkitys oli vahvempi vuonna 1999, jolloin oman puolueen kannattajilta saatujen äänten osuus oli vuotta 1996 korkeampaa. Toisaalta myös vuoden 1996 samanaikaisten vaalien konteksti saattoi korostaa puoluevalintojen yhtenevyyttä.

Yhteenveto

Puolueet ovat valinneet Suomen europarlamenttivaalien ehdokasasettelun pohjaksi valtakunnallisen mallin. Vain kuudentoista valituksi tulevan ehdokkaan ja valtakunnallisen ehdokasasettelun yhdistelmä on osaltaan vaikuttanut siihen, että kaksien EP-vaalien vaalikampanjat ovat olleet henkilöpainotteisia. Asetelma on ollut otollinen ehdokkaiden henkilökohtaisen kannatuksen ennakkoinnille vaalikampanjan aikana, mikä on edelleen korostanut EP-vaalien henkilökeskisyyttä. Suomen puolueilla ei myöskään ole ollut, joitakin pieniä EU-vastaisia ryhmittymiä lukuun ottamatta, vahvoja intressejä EP-vaaleissa. Euroopan parlamentin melko vähäiset valtaoikeudet sekä esimerkiksi EP-vaalien ajoittuminen suhteessa muihin vaaleihin ja puolueiden heikko taloudellinen

tilanne selittävät suomalaisten puolueiden vähäistä kiinnostusta EP-vaaleja kohtaan.

Tässä valossa on niin ikään ymmärrettävää, että suurissakaan puolueissa EP-vaalien ehdokaslistoille ei ole ollut aina helppoa löytää tunnettuja ja poliittisesti kokeneita ehdokkaita. Kaikissa vaaleissa äänestäjät odottavat ehdokkaaltaan kuitenkin ennen kaikkea luotettavuutta, mikä on osoitettu aiemmin myös suomalaisäänestäjien keskeiseksi vaatimukseksi EP-vaaliehdokkailleen (Borg 1997, 46). Luotettavuus koostuu puolestaan useista osatekijöistä, ehdokasta ja hänen puoluettaan koskevista tiedoista ja mielikuvista.

Tiedot ehdokkaan aikaisemmasta poliittisesta kokemuksesta ja hänen puolueensa linjauksista ovat tärkeimpiä syitä EP-vaalien puoluevalintojen taustalla. Ehdokkaan henkilöllä on kuitenkin suuri merkitys, sillä vuoden 1999 EP-vaalien ehdokasvalinnan perusteluissa tärkeimmäksi seikaksi tiedustelluista syistä nousi se, että valitsijalla oli selkeä käsitys ehdokkaansa henkilöstä. Tätä piti ehdokasvalinnan tärkeänä syynä kaksi kolmesta äänestäneestä, jotka olivat kaiken lisäksi – vaalien alhaisen äänestysprosentin vuoksi – paljolti puolueita lähellä olevia henkilöitä. Jos EP-vaalien vaalivilkkaus olisi huomattavasti korkeampi, äänestysvalintojen henkilöpainotteisuus korostuisi vielä enemmän.

EP-vaalien matala äänestysaktiivisuus johtui edellisessä luvussa käsiteltyjen äänestämättömyyden syiden valossa paljolti ehdokasasettelusta. Yleisesti ehdokkaiden löytymisen vaikeus liittyy myös kansalaisten etääntymiseen puolueista: varsinkaan puoluepoliittisesti vakiintumattomat äänestäjät eivät löydä EP-vaalien listoilta itselleen mieluista ehdokasta.

Vuoden 1999 EP-vaalien puoluekannatus suhteessa muihin vaaleihin näytti selittyvän sillä, että vasemmistopuolueiden alle 40-vuotiaat eduskuntavaalikannattajat passivoituivat muiden puolueiden kannattajia enemmän. Sdp:n osalta heikon vaalituloksen voidaan tulkita johtuneen myös nuorten ehdokkaiden puuttumisesta ehdokaslistalta. Toisaalta kyse on aina myös ehdokkaiden ”laadusta” eli kokeneisuudesta ja tunnettuudesta, sillä vasemmisto-

liiton vuoden 1999 listalla oli kolmasosa nuoria ehdokkaita. Joka tapauksessa eri puolueiden kannattajien osallistumisuskollisuuden prosentit viittasivat siihen, että puolueiden valtakunnallinen EP-vaalimenestys on jopa vahvasti sidoksissa niiden omien, usein myös vakiintuneiden kannattajien eriasteiseen mobilisoitumiseen EP-vaaleissa.

Kokonaisuudessaan EP-vaalien äänestysratkaisut ja niiden perustelut eivät poikkea kuitenkaan huomattavasti valitsijoiden tavoista tehdä äänestyspäätöksiä muun tyyppisissä vaaleissa. Ehkä selvin erottava tekijä liittyy EP-vaalien piilevään, noin kuuden prosentin valtakunnalliseen äänikynnukseen. Vihreiden ja rkp:n äänestäjille tuo kynnys toimii osallistumiskiihokkeena, ja puolueet ovatkin onnistuneet saamaan vähintään yhden ehdokkaan läpi molemmissa vaaleissa. Vihreiden mainio menestys vuoden 1999 EP-vaaleissa takasi heille jopa toisen paikan. Tämän ohella vuoden 1999 europarlamenttivaalien onnekkaisiin menestyjiin kuuluivat kristilliset, jotka äänestäjäkadostaan huolimatta saivat keskuSTARyhmiEN vaaliliitosta läpi oman ehdokkaansa.